WERKEN BIJ INVENTUM

Fred Meijer

We spreken over het jaar 1931, toen mijn vader Freek Meijer als zestienjarige bij Inventum in dienst trad.
Met een vierjarige opleiding aan de Ambachtschool te Amersfoort op zak, wilde hij als leerling tandheelkundige aan de slag gaan, maar door de recessie die zich in de jaren 30 aankondigde, werd hij gedwongen naar ander werk uit te zien. Dit andere werk werd Inventum in Bilthoven.
Daar kwam hij te werken op de afdeling montage, waar voornamelijk de wat kleinere huishoudelijke artikelen, zoals warmwaterketeltjes, broodroosters en straalkachels in elkaar werden gezet.
De onderdelen werden op de stamperij gevormd, daarna gingen ze naar de verchromerij. Dit verchromen gebeurde in grote baden en met behulp van gelijkstroom werd het chroom aan het metaal gehecht. Van hieruit gingen zij naar de afdeling montage. Op deze afdeling werkten ongeveer tien mannen onder leiding van chef Van Veenendaal en assistent-chef Van der Schagt. Om later hoger op te kunnen komen, volgde mijn vader in de avonduren een vierjarige vervolgopleiding aan de Ambachtschool te Amersfoort.

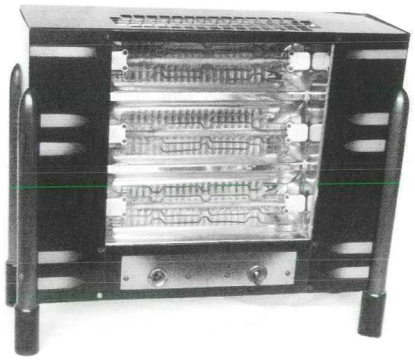

Electrisch straalkacheltje uitvoering goud/zwart uit 1932.

Nog maar net in dienst bij Inventum viel hij met z'n neus in de boter, want op 29 april 1932 werd de bedrijfsleider, de heer G. van Putten, gehuldigd in verband met zijn 25-jarig ambtsjubileum.
De heer Van Putten was al betrokken bij de voorbereidingen van ONVO, nog voordat het bedrijf in 1908 van start ging. Verschillende foto's van dit heugelijke feit en van de fabriek trof ik aan in het archief van mijn vader.

Van zijn eerstverdiende geld schafte mijn vader

een nieuwe fiets aan, waarop hij elke dag vanuit Amersfoort via een fietspad langs de spoorlijn Amersfoort - Utrecht naar Bilthoven en v.v. reed.
Alleen in de wintermaanden als het erg sneeuwde of regende, ging hij met de trein, maar dan moest hij nog vroeger opstaan om op tijd op zijn werk te kunnen zijn. Als hij dan op het station in Bilthoven aan kwam, had hij nog even tijd om zich in de wachtkamer bij de kachel op te warmen, voordat hij te voet door regen of sneeuw naar de koude hallen van Inventum ging. Dit gebeurde zes dagen in de week, omdat er in die tijd ook op zaterdag tot 12.00 uur werd gewerkt. Pas in de jaren zestig werd de vrije zaterdag ingevoerd.

Electrische waterketel uit 1932.

Binnen Inventum ging men er toe over om een voetbalelftal op te richten, omdat men ervan uitging dat sportieve medewerkers beter presteerden en minder ziekteverzuim zouden hebben. Een zeer moderne opvatting voor die tijd. Deze voetbalafdeling noemde men F.A.K. (Flink Aanpakken Kameraden). De naam F.A.K. was afgeleid van de naam Fak Bronsing, de toenmalige directeur Bronsing.

De bedrijfsleider van Inventum, de heer Kees Nachtegaal, was bestuurslid van F.A.K.
Kon je goed voetballen en was je sportief, dan werd het belangrijk gevonden dat je lid werd van F.A.K. Als in de jaren 30 de werknemers op zaterdagmiddag hun bruine loonzakje kregen, kon het gebeuren dat er een briefje in zat met de mededeling dat je de volgende week niet meer hoefde terug te komen. De heer Nachtegaal vroeg dan aan degenen die geen briefje hadden gehad of ze zondags kwamen voetballen. Mijn vader was in Amersfoort lid van een handbalvereniging en hij ging eigenlijk liever handballen, maar hij ging zondags toch maar voetballen, om te voorkomen dat er bij hem de volgende week ook een briefje in zijn loonzakje zou zitten.

Na 1936, toen de opmars weer werd ingezet en de fabriek uitgebreid werd met een extra opslag met daarboven een ontspanningszaal c.q. kantine en nieuwbouw aan de buitenzijde, kwam mijn vader met z'n collega's in de nieuwbouw te werken.
Het met de hand monteren van de verschillende onderdelen werd uitbesteed of door vrouwelijke

krachten overgenomen.
De activiteiten van mijn vader en z'n collega's gingen zich steeds meer toespitsen op het vervaardigen van verwarmingselementen.
De arbeiders stonden toen op stukloon. Dit betekent dat je de ene week meer verdiende dan de andere week. Bijvoorbeeld: 1942 week 30 verdiende hij *f* 21,-, week 31 *f* 24,- en week 32 *f* 44,- inclusief vakantiegeld.
Daarvan kreeg mijn moeder *f* 17,50 huishoudgeld, voor gas en licht werd *f* 3,- opzij gelegd, contributie van F.A.K. *f* 0,20, voor een pakje shag voor hemzelf *f* 0,46 en een weekkaart voor de trein *f* 1,70.
Net getrouwd zijnde, was het moeilijk om een goed overzicht van de financiën te krijgen. Daarom hield mijn vader een kasboek bij waarin hij per maand alle inkomsten en uitgaven noteerde. Want moeilijk was het wel om met zo'n karig loon rond te komen.
In 1938 had de afdeling eigenlijk geen chef, mijn vader had deze werkzaamheden overgenomen maar werd daar in de beginperiode niet voor beloond. Hij viel onder supervisie van een chef, die meerdere afdelingen onder zijn hoede had. Deze situatie heeft geduurd tot eind jaren 50.
Toen heeft mijn vader aan de bedrijfsleider duidelijk gemaakt, dat hij vond dat er een beloning diende te komen voor zijn arbeid en verantwoordelijkheden. Dit werd enigszins beloond, hij werd tot onderbaas bevorderd. Toen echter midden jaren 70 de functie van chef ontstond, werd deze functie aan een ander toegewezen en niet aan mijn vader.
Een tweede maal voelde hij zich geroepen om deze kwestie bij zijn meerdere aanhangig te maken en uiteindelijk werd hij bevorderd tot chef, wat ondermeer inhield dat hij nu op maandsalaris kwam te staan.

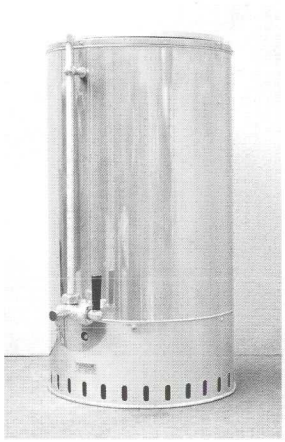

Koffiezetmachine.

Bezettingsperiode
In het begin van de bezettingsperiode ging de fabricage in Inventum gewoon door, weliswaar werd de productie steeds verder ingedamd, doordat er steeds minder mensen waren die zich financieel gezien dergelijke apparaten konden veroorloven. Ook de maatregel die de bezetter trof, zoals ongehuwde mannen oproepen voor de Arbeitseinsatz in Duitsland, verlaagde de

productie.
Om niet naar Duitsland gestuurd te worden, trouwde mijn vader. Maar nu moest hij op bevel van de Duitsers wel deelnemen aan het bewaken van de spoorbaan Utrecht-Amersfoort. Zelfs de werkgeversverklaring van Inventum was niet voldoende om zich aan dit bevel te kunnen onttrekken. Toen de Duitsers in 1943 zomaar jonge mannen op straat gingen oppakken, dook mijn vader onder bij zijn schoonouders in Utrecht.
Officieel moest hij elke week zijn vergoeding ophalen in Bilthoven, maar omdat dit te gevaarlijk was, werd hij daarvan vrij gesteld. (Hij ontving geen loon meer, want de productie lag nagenoeg stil) Door een oudere werknemer van Inventum werd het geld bij zijn schoonouders in Utrecht thuisgebracht.
In dat jaar werd een van zijn collega's, Kees Alten, wel opgepakt om als dwangarbeider in Duitsland te werk gesteld te worden.
Hij schreef op 22 juni 1943 het onderstaande op een briefkaart aan mijn vader.

Hanau
Beste Freek.
Ik schrijf maar even een kaart want ik heb niet zo tijd om een brief te schrijven maar er komt er wel een hoor. We zitten in een lager in barakken en daar zijn alle volkeren bijeen. Fransen, Polen, Russen en Belgen van alles maar we hebben de mooiste barak wel hoor maar het eten is verschrikkelijk slecht, aardappels in de schil en zo meer hoor nog erger als op de fabriek.
De reis op zichzelf was wel mooi hoor en gehele dag in de trein en door de bergen soms wel een tunnel van een paar minuten. Het was wel prachtig daar hoor!
Nu Meijer nu weet je het hoe ik het maakt hè. Nu doe de groeten dan maar aan Van de Schagt en aan Frits en de andere bekende. En zeg tegen Beus dat ik het volgende week wel eens schrijf want we werken op een Electro Motoren fabriek dus dan kan ik 's avonds alleen maar schrijfen. En dan hartelijk gegroet en tot wederziens. Daaaaag."

Dit schrijven was voorzien van diverse Wehrmachtstempels.
Gelukkig is deze collega na de oorlog wel weer teruggekeerd en verder gaan werken bij Inventum. Tijdens de bezetting kreeg het personeel eten uit de gaarkeuken van Inventum.

Na de oorlog duurde het nog tot 1959 dat mijn ouders eindelijk de mogelijkheid kregen om in Bilthoven te komen wonen. Na 25 jaar tussen Bilthoven en Amersfoort te hebben gefietst was hij nu binnen 5 minuten thuis, wat voor ons

gezin in eerste instantie erg wennen was.
Wij als kinderen, zagen onze vader eigenlijk alleen zaterdagmiddags en zondags, want 's avonds lagen wij al op bed als hij thuis kwam; nu was hij elke dag zo vroeg thuis dat wij gezamenlijk konden eten.

Op de afdeling gesloten elementen, zoals de afdeling vanaf 1960 werd genoemd, werden inmiddels ook kookplaten (50 cm in diameter) gemaakt voor fornuizen van bedrijfskeukens, verwarmingen in de bestuurscabine van locomotieven van de spoorwegen en deurverwarming op onderzeeboten van de marine. Maar het grootste aantal elementen was wel bestemd voor de boilers; daarvan was de vraag zo gestegen dat er naar een andere manier van produceren moest worden uitgekeken.
Samen met een ingenieur ging mijn vader naar Zwitserland om een horizontale elementenvulmachine te bekijken in verband met een mogelijke aanschaf daarvan. Deze vulmachine was belangrijk en werd dan ook aangeschaft. Hij werd gebruikt om de stalen buis, waarin de verwarmingsspiraal zat, op te vullen met isolerend cementpoeder. Vandaar de naam gesloten element. Mijn vader was verantwoordelijk voor het berekenen van de lengte van de verwarmingsspiraal. Zo'n gesloten element werd behalve voor boilers ook gebruikt voor badkamerverwarming en in kookplaten.

Hampie Bor bezig met het maken van kookplaten. (Foto A. van de Ham)

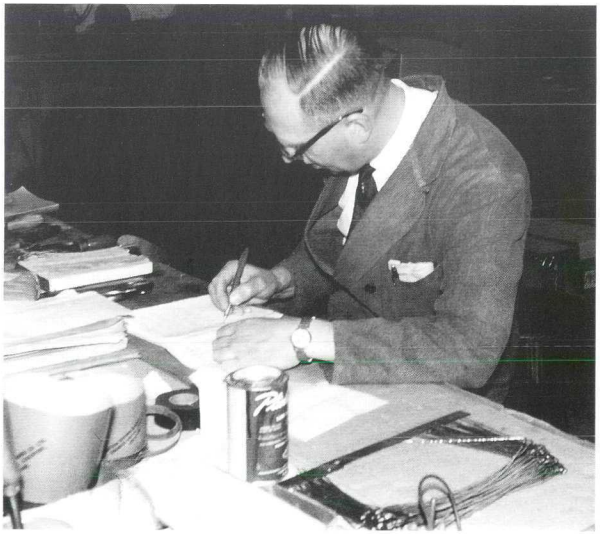

Afdelingschef Freek Meijer, bezig met het berekenen van de lengte van de gloeispiralen. (Foto A. van de Ham)

Koffietijd op de afdeling gesloten elementen. (Foto A. van de Ham)

In deze periode was mijn vader al bezig een jongen op te leiden om zijn functie in de toekomst over te kunnen nemen. Maar na een aantal jaren besloot deze het toch niet af te wachten, maar zijn kansen bij een andere werkgever te gaan beproeven. Ter gelegenheid van zijn afscheid werden foto's gemaakt en deze herinneren mij aan de tijd van de schoolvakanties, waarin mijn broer en ik vakantiewerk deden bij Inventum.
Pas toen mijn vaders chef, de heer Van der Schagt, samen met zijn vrouw thuis op bezoek kwam, hoorden wij wat er allemaal gebeurde op de fabriek.
Ook in de kantine van F.A.K., bij welke club ik op dat moment voetbalde, hoorde ik af en toe wat er gaande was op de fabriek. Mijn vader zelf praatte thuis namelijk nooit over zijn werk.
Een goede collega van mijn vader was de heer Beus. In een houten gebouw, onder de werknemers de bungalow van Beus genoemd, werden door vrouwen zwakstroomdekens gemaakt onder leiding van de heer Beus. Het was een soort naaiatelier. Deze heer Beus zelf was een vrij gesloten vrijgezelle man. Hoe hij het met deze vrouwen klaar speelde, ondanks alle op- en aanmerkingen van zijn mannelijke collega's heeft mij dan ook altijd verwonderd. Na verplaatsing van deze productielijn naar een andere plek in de fabriek, werd dit houten gebouw in gebruik genomen als kantine van F.A.K.
Door de krapte op de arbeidsmarkt kwamen bij Inventum ook de eerste buitenlandse gastarbeiders werken.
In 1980 was het eigenlijk de bedoeling dat mijn vader met pensioen zou gaan, maar door de slechte situatie van het bedrijf en het tekort aan

personeel had men verzuimd om op tijd zorg te dragen voor een opvolger. Daarom werd mijn vader verzocht om met wederopzegging van 1 maand nog langer door te werken.
De keuze van de opvolger viel op iemand die sinds enige tijd bij Inventum werkzaam was, na de fusie in 1960 met HOPMI uit Woudenberg. Na een halfjaar vond mijn vader dat deze persoon zijn werk wel kon overnemen en dat hij nu echt van zijn pensioen kon gaan genieten.

Bronnen:
Archief Freek Meijer 1915-2003.
Jubileumboek Inventum 1958.
De Biltse Grift 1999 nrs. 1 en 2, 2005 nr. 4.
Foto's A. van de Ham uit 1966.

Geschiedenis van Inventum
In 1903 betrekt ingenieur A. Vosmaer de villa Adriana aan de Soestdijkseweg in De Bilt-Station waar hij een bureau voor uitvindingen is gaan runnen.
Op 3 februari 1908 verzoekt hij de heren Burgemeester en Wethouders van De Bilt om toestemming voor het bouwen van twee fabrieksgebouwen aan de 'Leyenschenweg' en de Brandenburgerweg en samen met zijn mededirecteur, de heer F. Onland van de ONVO een hinderwetvergunning aangevraagd.
De naam wordt in 1910 gewijzigd in Inventa. Het verkoopkantoor is in die tijd gevestigd in Den Haag, terwijl de fabriek in De Bilt staat. De twee fabrieksgebouwen worden na verloop van tijd met elkaar verbonden door een half rond gebogen dak met in het midden glas, waardoor daglicht naar binnen kan treden. In de winter waren de hallen erg koud en brandde alleen een grote cokeskachel als enige bron van warmte, erg weinig voor zulke grote hallen.
Door liquidatie van Inventa wordt in 1915 de naam gewijzigd in Inventum. Aanvankelijk worden er vooral apparaten als strijkijzers, kruiken en waterketels gemaakt.
Daarna komen de producten die lange tijd toonaangevend zullen zijn voor Inventum: de straalkachels en warmwaterreservoirs. Een andere specialisatie wordt het elektrisch fornuis.
Tot zeker 1930 is er sprake van een sterke groei. Het aantal werknemers stijgt van acht in 1908 tot 420 in 1930.
Dan volgt de crisis van de jaren 30 en ook

de Duitse concurrentie neemt toe, waardoor de groei stagneert.
Dit zijn moeilijk jaren voor het bedrijf, het aantal werknemers daalt, maar in 1936 volgt het herstel. Door de Tweede Wereldoorlog wordt dit herstel weer teniet gedaan.
Na de oorlog komt de productie weer langzaam op gang.

In 1947 komt Instrumentenfabriek Smitt aan de Middellaan in handen van Inventum. Hier worden hoofdzakelijk relais gefabriceerd. In1984 wordt Smitt samengevoegd met Nieaf in Utrecht tot Nieaf-Smitt.
In 1948 kan weer uitgebreid worden. Overheidsbepalingen werken echter ten nadele van Inventum, zoals het koperverbod, de weeldebelasting en de verhoging van de elektriciteitstarieven. Ook wordt Inventum meer afhankelijk van de internationale situaties.
In 1957 wordt in Wolvega een tweede fabriek gestart.
Eind 1983 was de situatie zodanig verslechterd dat er gedwongen ontslagen vielen. Men ziet zich ook genoodzaakt tot afsplitsing van de luchtvaartdivisie (apparatuur voor het opwarmen van maaltijden in vliegtuigen), welke gevestigd wordt in Nieuwegein en nu onder de naam B/E Aerospace opereert. De verkoop van kleine huishoudelijke apparaten wordt overgenomen door een kleinhandelsmaatschappij in Veenendaal, die de producten onder de naam Inventum verkoopt.
In Bilthoven gaat men zich specialiseren in de fabricage van boilers.
Men zet hiervoor een geheel geautomatiseerde productielijn op.

KENT U DE GEMEENTE DE BILT GOED?

Er is op dit moment geen foto beschikbaar.
De oplossing van de foto in het septembernummer betreft pand Kerklaan 75.
Heeft u het herkend/gevonden?